

PATRYCJA ANNA LEŚNIAK

ZNACZENIE ZACHOWAŃ RODZICIELSKICH W KSZTAŁTOWANIU MOTYWACJI ALTRUISTYCZNYCH DZIECI

WSTĘP

Dyskurs wokół rodzicielstwa zawsze budzi ogromne poruszenie. Związane jest to między innymi z odpowiedzialnością, jaką rodzice ponoszą za wychowanie swojego potomstwa. Rodzina stanowi środowisko rozwojowe zarówno dla dzieci, jak i dorosłych będących na różnych etapach ontogenezy. Jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem życia, dlatego też ma ogromny wpływ na wszechstronny rozwój człowieka i osiągnięcie dojrzałości osobowej. Rodzina odgrywa znaczącą rolę w procesie kształtowania zachowań społecznych¹. To w niej dziecko zdobywa wiedzę na temat prawidłowych relacji społecznych. Głównym zadaniem rodziców jest więc aktywne uczestnictwo w procesie kształtowania myśli, przekonań i wyobrażeń dziecka na temat innych ludzi i nawiązywanych z nimi relacji. Zasięg i charakter relacji rodzic–dziecko oraz wzajemnego wpływu zależny jest od wielu czynników życia rodzinnego i zachowań rodzicielskich.

Rodzicielstwo jest jednym z najważniejszych obszarów aktywności człowieka dorosłego. Bycie rodzicem oznacza szerokie spektrum uczuć, zachowań oraz wartości. To również umiejętne łączenie wiedzy, doświadczeń i metod wychowawczych. Pełnienie roli matki/ojca to nie tylko fakt biologiczny, ale

Mgr Patrycja Anna Leśniak – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; e-mail: lesniakpatrycja09@gmail.com

¹ Ks. J. ŚLEDZIANOWSKI, S. BĘBAS, *Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej*, Kielce: Jedność 2013; J. WILK, *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, wyd. II, Lublin: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska 2016.

także aktywne realizowanie roli rodzicielskiej. W literaturze podejmowane są próby opisu i wyjaśnień funkcjonowania w rolach rodzicielskich². Anna Kwak zwróciła uwagę na dwie znaczące cechy macierzyństwa/ojcostwa: ustawiczność jego trwania oraz nieodwołalność tego stanu³. Ciągłość w byciu rodzicem polega na tym, że roli tej nie można zawiesić w dowolnym momencie, ponieważ jest się nim przez cały czas. Z kolei nieodwracalność rodzicielstwa rozpoczyna się w momencie poczęcia dziecka i trwa aż do śmierci rodzica. Osoby mające dzieci, ale niepodjemujące ról rodzicielskich również są rodzicami⁴.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest ukazanie znaczenia zachowań rodzicielskich w kształtowaniu motywacji altruistycznej. Sklasyfikowano je na podstawie modeli rodzicielstwa, które wyodrębnić można z uwagi na poziom zaangażowania w pełnione role rodzicielskie, kultury indywidualistycznej i kolektywistycznej środowiska rodzinnego oraz zadanie rozwojowe okresu średniej dorosłości. Uzasadnieniem dla podjęcia tego problemu jest fakt, że przyjęty model może znacząco sprzyjać kształtowaniu motywacji altruistycznych. Celem jest przede wszystkim próba analizy znaczenia zachowań rodziców dla rozwijania motywacji prospołecznych, a także zasygnalizowanie problemu uspołecznienia i kształtowania postaw prospołecznych, ukazanie istotnej roli wychowania w rodzinie dla rozwoju jednostki oraz zachęcenie do podjęcia dalszych analiz w zakresie znaczenia rodziny w procesie motywowania do zachowań altruistycznych.

² M. PLOPA, *Psychologia rodziny : teoria i badania*, wyd. II, Elbląg: Wydawnictwo Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej 2005; D. LALAK, *Spoleczne uwarunkowania kryzysu rodzicielstwa*, w: M. LIBISZOWSKA-ŻÓŁTKOWSKA (red.), *Czego obawiają się ludzie?: współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie*, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2007; D. OPOZDA, *Kryteria opisu orientacji wychowawczych z indywidualizmem i kolektywizmem w tle*, „Roczniki Pedagogiczne” 40(2012), nr 2; D. OPOZDA, *Rodzicielstwo: wybrane zagadnienia kontekstów edukacyjnych*, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2007; H. CUDAK, *Rola kultury pedagogicznej rodziców w eliminowaniu dysfunkcji rodziny*, „Pedagogika Rodziny” 2009, nr 2/3.

³ A. KWAK, *Spoleczny i indywidualny wymiar rodzicielstwa*, w: A. KWAK (red.), *Rodzicielstwo między domem, prawem, służbami społecznymi*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej 2008.

⁴ J. BRĄGIEL, *Znaczenie przemian społecznych dla współczesnego rodzicielstwa*, w: J. BRĄGIEL, B. GÓRNICKA (red.), *Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2012.

I. CHARAKTERYSTYKA MODELI RODZICIELSTWA

Literatura przedmiotu prezentuje różne rozumienia pojęcia „model”. Na gruncie pedagogiki Wincenty Okoń sformułował trzy jego znaczenia: 1. środek dydaktyczny jako wzór przedmiotu poznawanego; 2. idealny wzorzec, np. porządnego człowieka; 3. w metodologii układ elementów (rzeczy, znaków)⁵. Maria Ziemska ujmując model jako „konstrukcję teoretyczną przedstawiającą w syntetycznym skrócie ogólną wiedzę o badanych faktach, wskazując na ich powstawanie oraz zależności między ich elementami. Zawiera tezy już wystarczająco uprawdopodobnione, jak i hipotezy”⁶.

Termin „model” rozumiany jest także jako konstrukcja danego obiektu, np. osoby, grupy społecznej lub zjawiska. Jest to najczęściej skrócony opis elementu rzeczywistości bądź zjawiska, który podaje tylko istotne cechy⁷. Wymienia się dwa pojęcia: 1. model realny – charakterystyka typowej rzeczywistości społeczno-pedagogicznej; 2. model wzorzec – ogólny opis poszczególnych elementów danego zjawiska będących konstruktem⁸.

Odnosząc się do rodzicielstwa, przyjmując definicję jego modelu jako układu obejmującego określone wytyczne i założenia teoretyczne oraz symboliczną prezentację rodzicielskich zachowań.

Działania rodziców, które mogą mieć znaczenie w kształtowaniu motywacji altruistycznych, zostały opisane na podstawie trzech wybranych modeli rodzicielstwa. Pierwszy z nich to model zaangażowania rodzicielskiego. Dotyczy on stopnia aktywności w pełnieniu ról rodzicielskich. Drugi opisuje trzy modele rodzicielstwa: zależnościowy, niezależnościowy i współzależnościowy, z analizy których wynika, że proces wychowania rodzinnego jest różny w kulturze kolektywistycznej, indywidualistycznej oraz wspólnotowej. Trzeci to model generatywności odwołujący się do zadania rozwojowego okresu średniej dorosłości. Wymienione modele zostały wybrane ze względu na fakt, że eksponują istotne aspekty dla kształtowania zachowań prospołecznych dziecka. Należą do nich między innymi: koncentracja na celach indywidualnych lub grupowych, wzory zachowań rodzicielskich względem dziecka, opis środowiska wychowawczego oraz stopień dojrzałości rodziców. Zaprezentowa-

⁵ W. OKOŃ, hasło: *model*, w: *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2004.

⁶ M. ZIEMSKA, *Postawy rodzicielskie*, Warszawa: Wiedza Powszechna 1973, s. 51.

⁷ D. LALAK, T. PILCH, *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1999.

⁸ T. BIERNAT, *Z problemów pedagogiki: Uniwersalność opieki międzyludzkiej*, Chojnice: Powszechna Wyższa Szkoła Humanistyczna „Pomerania” 2011.

ne modele rodzicielstwa wzajemnie się uzupełniają i dopełniają, tworząc, spójny ogląd wybranego fragmentu rzeczywistości.

1. ZAANGAŻOWANE RODZICIELSTWO

Zaangażowanie zawsze odwołuje się do czegoś lub do kogoś⁹. Mówiąc o zaangażowaniu, mamy na myśli określone zachowania, które charakteryzuje wyrażanie słuszności i prawdziwości danego faktu. Jest to wybór danych działań, a tym samym rezygnacja z innych. Uważa się również, że proces zaangażowania nie jest skupiony na osiągnięciu celu. Podkreśla fakt identyfikowania się z daną dziedziną przy jednoczesnym włączaniu jej do grupy zainteresowań¹⁰. Możliwość swobody w podejmowaniu roli rodzicielskiej powoduje, że działania mogą wahać się między pełnym zaangażowaniem a obojętnością lub nawet odrzuceniem roli.

„Zaangażowanie w rodzicielstwo jest to nabyta skłonność do długotrwałego skoncentrowania aktywności i przeżyć z nią związanych na roli matki/ojca. Trwałe zogniskowanie działań osoby dorosłej na opiece i wychowaniu dziecka świadczy o akceptacji roli rodzicielskiej”¹¹. Powyższa definicja podkreśla umiejętność dorosłych do samodzielnego oraz odpowiedzialnego podejmowania wyborów, tworzenia środowiska dla rozwoju dziecka, a także analizy sytuacji wychowawczych. Eksponuje fakt, że dorośli obserwują, prowokują oraz przekształcają zmiany zachodzące w życiu ich dziecka¹².

W literaturze przedmiotu wyróżnia się pewne kategorie zaangażowanego rodzicielstwa. Skupiają się one głównie na aktywnym podejmowaniu działań oraz na uważnej opiece. Są to:

– aktywne rodzicielstwo (ang. *active parenting*) – akceptacja dziecka, prawidłowe rozpoznawanie jego potrzeb, właściwa ich interpretacja oraz reakcja;

⁹ R. TRIGG, *Rozum a zaangażowania*, przekł. B. Chwedeńczuk, Warszawa: PAX 1989, s. 34.

¹⁰ M. LEWICKA, *Mechanizmy zaangażowania i kontroli w działaniu człowieka*, w: M. KOFTA (red.), *Psychologia aktywności: zaangażowanie, sprawstwo, bezradność*, Poznań: Wydawnictwo Nakom 1993; M.E. LAMB, C.S. TAMIS-LEMONDA, *The role of father: An introduction*, w: M.E. LAMB (red.), *The Role of Father in Child Development*, Hoboken: John Wiley & Sons 2004.

¹¹ L. BAKIERA, *Zaangażowanie w rodzicielstwo na tle współczesnej rodziny*, „Kultura i Edukacja” 2014, nr 2 (102), s. 154.

¹² L. BAKIERA, *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*, Warszawa: Diffin 2013.

– uważne rodzicielstwo (ang. *attentive parenting*) – zwraca szczególną uwagę na pozytywną jakość opieki rodzicielskiej¹³.

Z kolei Jay Belsky w analizie funkcjonowania rodziców w rolach rodzicielskich skierował uwagę, że właściwa opieka wymaga od nich skupienia się na możliwościach dziecka, a także wyborze odpowiedniej orientacji wychowawczej, która ułatwi kształtowanie kompetencji społecznych, emocjonalnych i intelektualnych¹⁴. Dlatego też zaangażowane rodzicielstwo wymaga nie tylko obserwacji i towarzyszenia dziecku, ale również wywoływania i modyfikacji zmian w jego życiu. Istotną wartość dla prawidłowego rozwoju dziecka mają zdarzenia, które H. Rudolph Schaffer określa „epizodami wspólnego zaangażowania”¹⁵.

Badacze w swoich rozważaniach skupili się na aktywnej i stałej realizacji ról rodzicielskich. Podkreślają fakt, że ich wypełnianie stawia przed rodzicami trudne zadanie kształtowania i przeobrażania relacji z dzieckiem. Uważam, że przyjmowany model rodzicielstwa zaangażowanego wymaga zatem od dorosłych dużej elastyczności wobec zmian dokonujących się w kolejnych fazach rozwojowych i różnych okoliczności życia codziennego.

Michael F. Lamb stworzył trójczynnikową typologię zaangażowanego rodzicielstwa. Wymienił trzy czynniki:

1. interakcję – „rodzic–dziecko” w układzie „jeden na jednego”, np. noszenie na rękach, zabawa, rozmowa;
2. dostępność – fizyczna i psychologiczna, np. przygotowywanie posiłków, sprząatanie pokoju dziecka;
3. odpowiedzialność – rodzic pełni opiekę nad dzieckiem – świadomość o potrzebach dziecka w wymiarze społecznym, intelektualnym, poznawczym i emocjonalnym¹⁶.

¹³ M. i J. KABAT-ZINN, *Dary codzienności. Poradnik uważnego rodzicielstwa*, przekł. M. Czakański, Warszawa: IPSI Press 2008, s. 27; M. HOGHUGH, *Parenting. An Introduction*, w: M. HOGHUGH, N. LONG (red.), *Handbook of Parenting. Theory and Research for Practice*, London–New Delhi 2004, s. 10.

¹⁴ J. BELSKY, *The determinants of Parenting. A Process Model*, „Child Development” 1984, nr 55.

¹⁵ H.R. SCHAFFER, *Epizody wspólnego zaangażowania jako kontekst rozwoju poznawczego*, w: A. BRZEZIŃSKA, G. LUTOMSKI (red.), *Dziecko w świecie ludzi i przedmiotów*, Poznań: Zysk i S-ka 1994.

¹⁶ M.E. LAMB, C.S. TAMIS-LEMONDA, *The role of father: An introduction*, w: M.E. LAMB (red.), *The Role of Father in Child Development*, Hoboken: John Wiley & Sons 2004, za: R. PALKOVITZ, *Reconstructing “Involvement”: Expanding Conceptualizations of Men's Caring in Contemporary Families*, w: *Generative Fathering: Beyond Deficit Perspectives*, Sage: Thousand Oaks 1997, s. 202-203.

Natomiast R. Palkovitz zaproponował rozszerzenie powyższej klasyfikacji. Uważał bowiem, że model zaangażowanego rodzicielstwa prezentuje obraz złożonych interakcji różnych komponentów. Obejmuje on trzy główne wymiary (poznawczy, działania, uczucia), które połączone są z trzema grupami złożonych czynników:

1. działania modyfikujące zaangażowanie, np. faza rozwojowa dziecka, inne priorytety, zobowiązania, indywidualne możliwości: siła, słabości, zalety, wady, samotne lub wspólne rodzicielstwo;

2. kontinua zaangażowania – od braku zaangażowania poprzez poziom niski, średni i wysoki;

3. sposoby realizacji rodzicielstwa – wsparcie emocjonalne, opieka, uczenie, dzielenie zainteresowań¹⁷.

W polskiej literaturze przedmiotu możemy również odnaleźć klasyfikację nawiązującą do założeń koncepcji zaangażowanego rodzicielstwa. Zaproponowała ją Lucyna Bakiera. Autorka wyróżniła trzy rodzaje zaangażowania:

1. walencyjne – istotność rodzicielstwa w systemie wartości osoby, np. uznanie podejmowanych działań opiekuńczo-wychowawczych za wartościowe;

2. behawioralne – realnie podejmowane działania, np. regularna opieka nad dzieckiem, uczestniczenie w życiu dziecka;

3. poznawczo-emocjonalne – skoncentrowanie myśli, uwagi, emocji i pamięci na pełnionej roli¹⁸.

Wymienione typy zaangażowania zawierają istotne komponenty: wartości, emocji i doświadczenia, które wspólnie tworzą postawę troski o rozwój potomstwa, co ułatwia kształtowanie prawidłowych zachowań wobec dziecka i rozwija skuteczność wychowawczą.

Model rodzicielstwa zaangażowanego zaproponowany przez wyżej wymienionych badaczy ukazuje wielowymiarowość realizacji roli rodzicielskiej oraz wieloaspektowość czynników składowych¹⁹. Sądzę, iż obrazuje fakt, że rodzice w różnym stopniu są aktywni w relacjach z własnymi dziećmi, a każde z ich działań koresponduje z myślowymi i emocjonalnymi czynnikami wychowania. Zwraca również uwagę na stałą i ciągłą interakcję między tymi czynnikami, które dają możliwość do komponowania wartościowych warunków dla rozwoju dzieci oraz rodziców.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ L. BAKIERA, *Zaangażowanie w rodzicielstwo*.

¹⁹ A. KWAK, *Rodzicielstwo – inwestycja w przyszłość. Czy zawsze udana?*, w: J. BRĄGIEL, B. GÓRNICKA (red.), *Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2012.

2. MODEL RODZICIELSTWA CIGDEM KAGITCIBASI

Istotne są również badania prowadzone nad problematyką rodzinną uwzględniające wymiar międzykulturowy. Dostarczają one istotnych i ważnych informacji dla pedagogicznej analizy funkcji wychowawczej. W 1996 r. psycholog Cigdem Kagitcibasi opisał trzy modele rodzin i rodzicielstwa, które przypisane zostały do odpowiednich typów kultury: model zależności – występujący w kulturze kolektywistycznej, niezależności – odpowiadający kulturze indywidualistycznej, współzależności emocjonalnej – związany z kulturą wspólnotową²⁰.

Barbara Harwas-Napierała, przyjmując podział za C. Kagitcibasi, sklasyfikowała następujące modele rodziny: relatywnie przyzwalające, autorytarne oraz oparte na autorytecie. Obszarem różnicowania jest między innymi stopień kontroli i autonomii w relacjach rodzic–dziecko, styl rodzicielstwa, orientacje wychowawcze oraz preferowane wartości²¹.

Na podstawie powyższych rozważań autorka wyróżniła trzy modele rodzicielstwa:

1. Niezależności – to typ rodzicielstwa relatywnie przyzwalającego, którego głównym celem jest osiągnięcie autonomii przez rodzica i dziecko, dążenie do polegania na sobie. Model ten wyraża się także słabą kontrolą, dużą swobodą, brakiem autorytetów oraz ograniczoną opieką. Najważniejsza jest zasada relatywizmu i zmienności. Dominuje liberalny styl wychowania i emancypacyjna funkcja wychowawcza, która sprzyja rozwojowi dziecka oraz rozwija jego potencjał.

2. Zależności – to typ rodzicielstwa autorytarne, gdzie funkcjonuje stała oraz ścisła kontrola, autorytet władzy i siły. Charakteryzuje się nadopiecznością, koncentracją na zadaniach oraz adaptacyjną (socjalizacyjną) funkcją wychowawczą.

3. Współzależności – wiąże się z typem rodzicielstwa opartym na autorytecie. Priorytetem jest zrównoważenie autonomii z kontrolą oraz dążenie do harmonii i dialogu. Wyróżnia się demokratycznym stylem wychowania oraz integracją dwóch funkcji wychowawczych – emancypacyjnej i adaptacyjnej (socjalizacyjnej)²².

Uważam, że zaproponowane modele charakteryzują zachowania rodzicielskie oraz umożliwiają dalszą analizę zasad, form, środków czy sposobów

²⁰ C. KAGITCIBASI, *Family and Human Development Across Cultures*, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates 1996.

²¹ B. HARWAS-NAPIERAŁA, *Zmiany w funkcjonowaniu rodziny i ich konsekwencje dla rozwoju rodziców*, w: B. HARWAS-NAPIERAŁA (red.), *Rodzina a rozwój człowieka dorosłego*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2003.

²² Tamże; D. OPOZDA, *Kryteria opisu orientacji wychowawczych*.

wychowania. Określają również jakość relacji między wychowawcą a wychowankiem. Na ich podstawie można stwierdzić, że przyjęcie założeń kolektywizm–indywidualizm określa działania wychowawcze oraz ich skutki i tym samym stwarza warunki do kształtowania motywacji altruistycznych dzieci.

3. MODEL GENERATYWNOŚCI

Ważną podstawą funkcjonowania w rolach rodzicielskich i wychowania dziecka jest indywidualny rozwój dorosłego. Istotnym okresem w życiu człowieka jest czas średniej dorosłości. Badacze koncepcji rozwoju człowieka uważają, że okres ten rozpoczyna się od 35-40 roku życia i trwa do 55-60 roku życia. Jest to czas różnorodnych zmian i zadań. Głównym celem jednostki jest dążenie do poczucia dzielenia się, opieki oraz aktywnego wspierania młodego pokolenia²³.

Według Erika H. Eriksona: „rodzicielstwo w okresie średniej dorosłości jest fundamentem kształtowania generatywności opartej na pomaganiu w rozwoju dojrzewających dzieci. Realizacja tych działań pozytywnie wpływa również na rozwój samych rodziców, a podjęcie ról rodzicielskich i zadań z tym związanych świadczy o pozytywnym rozstrzygnięciu kryzysu «generatywność a stagnacja»”²⁴.

Zdaniem L. Bakiery: „istotą generatywności w ujęciu Eriksona, która obejmuje zarówno zdolność do prokreacji, jak i kreatywność wobec następnego pokolenia, jest nastawienie na wspieranie rozwoju osób młodszych”²⁵. Generatywność ma charakter międzypokoleniowy. Skupia się przede wszystkim na przekazie osobistych doświadczeń, wiedzy, wartości, zasad społecznych, moralnych, kultury. Uznawana jest za jeden z wymiarów prawidłowego funkcjonowania dorosłych jako rodziców. Pełni dwie funkcje: dorosłym daje możliwość realizacji zadania bycia potrzebnym i ważnym, a dziecku ułatwia realizację stawianych mu zadań rozwojowych. Według L. Bakiery: „pozytywne stosunki w rodzinie inicjują i są następstwem działań generatywnych podejmowanych przez rodziców”²⁶.

²³ J. HARWAS-NAPIERAŁA, B. TREMPAŁA, *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, Warszawa: PWN 2009.

²⁴ E.H. ERIKSON, *The Life Cycle Completed*, New York–London: W.W. Norton & Company, Inc. 1982.

²⁵ L. BAKIERA, *Generatywność rodziców jako wartość rozwoju rodziny*, w: B. HARWAS-NAPIERAŁA (red.), *Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2009, s. 67.

²⁶ Tamże, s. 83.

Model rodzicielstwa generatywnego koncentruje uwagę rodziców na wprowadzeniu osób młodych w dorosłe życie. Wymusza na nich stałą aktywność w poszukiwaniu rozwiązań sytuacji konfliktowych i sposobu na nawiązanie prawidłowego kontaktu z dojrzewającą młodzieżą. Możliwość przekazywania wartości oraz osobistych doświadczeń jest dla rodziców priorytetowym zadaniem. Pozwala na zaspokojenie najważniejszej potrzeby okresu średniej dorosłości, czyli dawania i rozwoju stosunków z młodszym pokoleniem. Pozytywnym skutkiem tych działań jest poczucie satysfakcji, która odsuwa jednostkę od uczucia bierności i bezczynności. Źródłem modelu generatywnego rodzicielstwa jest bezinteresowna chęć działania w odniesieniu do młodszego pokolenia. Stanowi to wskaźnik altruizmu, rozumianego jako „świadoma, dobrowolna i bezinteresowna troska o dobro drugiego człowieka”²⁷.

Z powyższych treści wynika, że właściwy rozwój jednostek uzależniony jest od wzajemnych relacji z innymi, a przede wszystkim z osobami bliskimi. Pozytywne kontakty rodziców z dziećmi dają dzieciom poczucie bezpieczeństwa, rodzicom zaś umożliwiają rozwinięcie zaangażowania generatywnego, które aktywizuje ich rozwój.

Zaproponowane modele: zaangażowanego rodzicielstwa, zależnościowego, niezależnościowego, współzależnościowego oraz generatywności, obejmują różne obszary życia rodzinnego i społecznego. Rodzice mogą w swoich zachowaniach wyrażać cechy charakterystyczne dla różnych modeli, które będą ze sobą komplementarne. Ważne jest jednak, aby byli świadomi własnego postępowania i wpływu na kształtowanie się sfery motywacyjnej dzieci. Powinni także służyć pozytywnym przykładem kulturalnego życia rodzinnego i społecznego, a poprzez własną postawę i zachowanie modelować i kształtować zachowania prospołeczne własnych dzieci. Dlatego też bardzo ważne jest, aby świadomie i aktywnie uczestniczyli w procesie wychowania.

II. KSZTAŁTOWANIE MOTYWACJI ALTRUISTYCZNEJ

Jednym z najistotniejszych zadań rodziców jako wychowawców jest rozwijanie u dzieci silnych i stałych motywacji do rozwoju osobowości i samowychowania. Budowanie prawidłowych i pozytywnych relacji rodzic–dziecko daje szansę na kształtowanie altruistycznych motywacji u dzieci. Motywacja

²⁷ L. BAKIERA, *Rodzicielstwo a rozwój dorosłych w wieku średnim*, w: B. HARWAS-NAPIERAŁA (red.), *Rodzina a rozwój człowieka dorosłego*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2003, s. 56.

jest to „proces psychicznej regulacji, od którego zależy kierunek ludzkich czynności oraz ilość energii, jaką na realizację danego kierunku człowiek gotów jest poświęcić [...] motywacja to proces wewnętrzny warunkujący dążenie ku określonym celom”²⁸. Najogólniej motywację można podzielić na dwa rodzaje:

- wewnętrzna – związana z zadaniami wykonywanymi dla własnej satysfakcji, jej źródłem jest zadowolenie, przyjemność;
- zewnętrzna – skupia się na zachowaniach, które podlegają nagrodzie lub umożliwiają uniknięcie kary²⁹.

W literaturze przedmiotu możemy odnaleźć wiele koncepcji motywacji prospołecznych³⁰. W niniejszym artykule przyjęto ogólną klasyfikację według Jerzego Karyłowskiego. Autor wyznaczył dwa typy motywacji: endocentryczny – wewnętrzny i egzocentryczny – zewnętrzny. Zachowanie altruistyczne pierwszego typu charakteryzuje się oczekiwaniem wewnętrznych nagród (akceptacji, zadowolenia) lub obawą przed wewnętrzną karą (zaniżona samoocena, poczucie wstydu)³¹. Motywacje endocentryczne służą wzmocnieniu własnej wartości lub redukcji uczucia niezadowolenia z siebie samego. Główne motywy, które występują w tym typie altruizmu, to między innymi: „nie wolno mi tego robić, tak każe mi moje sumienie”, „będę miał(a) satysfakcję, jeśli mu (jej) pomogę”. Osoba taka koncentruje się zatem na sobie, nie zaś na osobie potrzebującej pomocy³².

Działanie altruistyczne motywowane egzocentrycznie skupia się na udzieleniu pomocy innym bez względu na to, czy wpłynie to na poczucie własnej wartości pomagającego. Zachowanie takie ma głównie na celu poprawę warunków drugiej osoby i stanowi wartość gratyfikacyjną. W tym przypadku

²⁸ J. REYKOWSKI, *Z zagadnień psychologii motywacji*, Warszawa: WSiP 1992, s. 18; R.E. FRANKEN, *Psychologia motywacji*, tłum. M. Przyłipiak, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2005.

²⁹ M.H. DEMBO, *Stosowana psychologia wychowawcza*, Warszawa: PWN 1997.

³⁰ K. SEGIET, *Znaczenie wolontariatu działającego na rzecz dzieci i młodzieży w różnych obszarach życia społecznego*, w: B. KROMOLICKA (red.), *Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych*, Toruń: Wydawnictwo „Akapit” 2005; M. WYSZYŃSKA, *Źródła i motywy zachowań prospołecznych*, w: P. BURY, D. CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA (red.), *Edukacja bez granic – mimo barier*, Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa 2008; A. KANIOS, *Społeczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie*, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2008.

³¹ J. KARYŁOWSKI, *O dwóch typach altruizmu*, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1982.

³² Tamże.

osoba kieruje się takimi motywami, jak: „będzie mu (jej) miło, kiedy przekona się, że ktoś o nim (o niej) pamięta” lub „trzeba mu (jej) pomóc, bo jest taki (taka) nieszczęśliwy(a)”. Taka osoba posiada dużą wrażliwość percepcyjną na potrzeby innych³³.

Barbara Kromolicka wymieniła kilka istotnych czynników, które ułatwiają kształtowanie się motywacji altruistycznej:

- cechy osobowościowe – tzw. osobowość altruistyczna;
- empatia oraz poczucie odpowiedzialności;
- zdobyta wiedza, zainteresowania, poczucie własnej wartości;
- socjalizacja, przyjęty system wartości, tradycje;
- czynniki sytuacyjne, np. faza życia³⁴.

Oczywiste jest, że czynników pomocnych w kształtowaniu motywacji altruistycznych jest znacznie więcej. Istotną rolę odgrywają czynniki poznawcze, czyli między innymi normy, które określają sposób zachowania się w danej sytuacji. Człowiek uczy się ich przede wszystkim poprzez wychowywanie. Mówiąc o rozwijaniu się motywacji do altruizmu, należy również wspomnieć o ważnym czynniku, a mianowicie o aktywności rozwojowej w różnych okresach życia. Jak podkreśla Anna Szuster-Kowalewicz, kształtowanie postawy altruistycznej rozpoczyna się od okresu wczesnego dzieciństwa i trwa aż do wczesnej dorosłości³⁵. Na każdym etapie rozwoju należy więc kierować uwagę dziecka na konsekwencje jego zachowań dla innych, ponieważ jest sprawcą ich radości lub smutku. Takie postępowanie kształtuje poczucie odpowiedzialności za własne czyny, a także daje wiedzę na temat innych ludzi.

III. ZACHOWANIA RODZICIELSKIE A KSZTAŁTOWANIE MOTYWACJI ALTRUISTYCZNEJ

Pojawia się więc pytanie: Jakie znaczenie mają zachowania rodzicielskie w kształtowaniu motywacji altruistycznych?

Od wielu lat w naukach społecznych uważa się, że rodzina ma fundamentalną pozycję pośród innych grup, w których funkcjonuje człowiek, ponieważ odgrywa ogromną rolę w kształtowaniu zachowań i procesie uspołeczniania.

³³ Tamże.

³⁴ B. KROMOLICKA, *Wolontariat*, w: T. PILCH (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, t. VII, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2008, s. 222.

³⁵ A. SZUSTER-KOWALEWICZ, *Dylemat altruizmu, czyli o zagadce ludzkiej bezinteresowności*, „Psychologia w Szkole” 2006, nr 1 (9).

Należy pamiętać, że rodzina jest pierwszą grupą, której członkiem jednostka staje się w momencie narodzin, która oddziałuje i wpływa na nią przez wszystkie okresy jej życia³⁶.

Znaczenie kontekstu rodzinnego w rozwoju człowieka wskazuje na fakt, że jednostka uczy się od tych, z którymi łączy ją relacje społeczno-emocjonalne. Już na początku lat osiemdziesiątych XX wieku psycholog rozwojowy Urie Bronfenbrenner stwierdził, że „prymarny kontekst rozwojowy to taki kontekst, w którym dziecko może obserwować i przyjmować wzory coraz bardziej złożonej aktywności we współdziałaniu lub pod bezpośrednim kierownictwem osób, które posiadają wiedzę i umiejętności jeszcze przez dziecko nieopanowane, z którymi dziecko ma ukształtowane pozytywne stosunki emocjonalne”³⁷.

Środowisko rodzinne może wpływać na swoich członków w dwojaki sposób. Po pierwsze – „przez stwarzanie warunków zdobywania doświadczeń i wyznaczanie ich charakteru”. Po drugie – „przez przekazywanie jednostce wzorów, narzędzi kulturowych i sposobów opracowywania doświadczeń w aspekcie poznawczym, emocjonalnym i w kategoriach wartości”³⁸.

Potwierdzeniem tych słów są między innymi badania prowadzone przez Hannę Elżanowską, które pokazały, że proces kształtowania się postaw społecznych uwarunkowany jest wieloma czynnikami rodzinnymi. Dokonuje się to za pomocą odpowiednich metod wychowawczych, postaw rodzicielskich oraz uczestnictwo w życiu rodzinnym³⁹.

Można zatem stwierdzić, że zaprezentowane zachowania rodzicielskie w znaczący sposób wpływają na kształtowanie się motywacji altruistycznych u dzieci. Model zaangażowania rodzicielskiego charakteryzujący się pełną akceptacją swojej roli jako matki/ojca, opieką na dzieckiem, uczestnictwem w jego życiu oraz troską o rozwój może kształtować w nim motywacje egocentryczne. Możliwe jest, że jednostka, która ma zaspokojone potrzeby miłości, bliskości czy przynależności, chętniej włącza się w działania na rzecz innych osób. Z kolei, jeśli rodzice nie angażują się w pełni w realizację

³⁶ S. KAWULA, *Kształty rodziny współczesnej – szkice familiologiczne*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2006.

³⁷ U. BRONFENBRENNER, *The ecology of human development: experiments by nature and design*, Cambridge: Mass: Harvard University Press 1979, s. 845.

³⁸ B. HARWAS-NAPIERAŁA, *Znaczenie przemian współczesnej rodziny dla rozwoju człowieka*, „Psychologia Rozwojowa” 2008, 3 (13), s. 23.

³⁹ H. ELŻANOWSKA, *Rodzinne uwarunkowania życzliwości u młodzieży*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2014.

obowiązków wynikających z pełnionych ról, intensyfikują endocentryczne motywacje altruistyczne. Poprzez takie działania dziecko próbuje wzmocnić poczucie własnej wartości oraz zredukować poczucie niezadowolenia z siebie samego.

Sądzę, że również typ rodzicielstwa autorytarnego, charakterystyczny dla kultury kolektywistycznej, powoduje kształtowanie się motywacji altruistycznych skierowanych do wewnątrz. Zachowania rodzicielskie wyróżniające się stałą kontrolą, nadopiekuńczością, koncentracją na zadaniach mogą sprzyjać podejmowaniu działań skupionych na sobie, nie zaś na osobach potrzebujących. Z kolei model rodzicielstwa oparty na współzależności prawdopodobnie umożliwi rozwój motywacji egzocentrycznych. Działania rodziców dążące do równowagi między autonomią i kontrolą zachęcają dzieci do zachowań, których celem jest poprawa warunków innych jednostek. Natomiast typ rodzicielstwa relatywnie przyzwalającego kształtujący się w kulturze indywidualistycznej, prawdopodobnie sprzyjać będzie rozwijaniu się motywacji endocentrycznych. Zachowania jednostek skupiają się na realizacji własnego dobra.

Model generatywności, tak jak poprzednie zachowania rodzicielskie, może sprzyjać kształtowaniu się motywacji altruistycznych. Jakość relacji rodzic–dziecko, przekazywanych doświadczeń osobisty, wartości czy zasad społeczno-kulturowych rozwija jedną z dwóch motywacji altruistycznych – endocentryczną lub egzocentryczną.

Jednym z zadań rodziny jest nauka młodego człowieka podejmowania działań na rzecz innych członków grupy. Istotnym elementem w tym procesie jest wzbudzenie w dziecku poczucia przynależności, miłości, akceptacji czy uznania. Ponadto wspólne spędzanie czasu na zabawie, spacerach, rozmowach czy wycieczkach ułatwia budowanie więzi emocjonalnych między rodzicami a dzieckiem, co sprzyja rozwijaniu zachowań prospołecznych.

ZAKOŃCZENIE

Człowiek, jako istota *homo familiaris*, osiąga dojrzałość osobową dzięki wychowawczej funkcji rodziny⁴⁰. Oddziałuje ona na jednostkę poprzez stwarzanie jej odpowiednich warunków do zdobywania doświadczeń czy przekazywanie jej odpowiednich warunków do zdobywania doświadczeń czy przekazywanie jej system wartości, norm i zachowań. Istotne w tym procesie jest także

⁴⁰ J. WILK, *Pedagogika rodziny*.

świadome oddziaływanie wychowawcze, którego cel stanowi integralny i harmonijny rozwój wszystkich członków rodziny.

Moim zdaniem w procesie wychowania rodzinnego należy zwrócić uwagę na potrzebę dążenia do rozwijania motywacji altruistycznych w wychowaniu dzieci i młodzieży. Stanowi to swojego rodzaju próbę przeciwstawienia się narastającemu osamotnieniu, zubożeniu na ludzki los oraz stosowaniu przemocy wobec drugiego człowieka.

Rodziny, w których panuje wzajemna pomoc i ofiarność, mają większe szanse na rozwój niż te, w których ludzie dbają tylko o własny interes⁴¹. Zachowania altruistyczne mogą również uświadomić wychowankom, że nie należy czynić innym tego, czego sami byśmy nie chcieli, aby nam czyniono.

Już na początku lat osiemdziesiątych XX wieku pedagog Jan Pachałko analizował wpływ postaw nadmiernie wymagających na kształtowanie się osobowości i zachowań społecznych dzieci. W badaniach wzięło udział 221 rodzin mających dzieci w wieku od 8 do 12 lat. Na podstawie uzyskanych wyników autor stwierdził, że postawy nadmiernie wymagających rodziców kształtują u dzieci bierność społeczną⁴².

Również prowadzone przeze mnie badania pilotażowe dotyczące zależności między postawami rodzicielskimi matek a poziomem altruizmu jedynaków potwierdzają wpływ zachowań rodziców na rozwój społeczny dziecka. W badaniu brało udział 50 uczniów uczęszczających do szkoły średniej. Analiza danych wykazała, że im wyższy poziom postawy ochraniającej, tym niższy poziom altruizmu jedynaków⁴³.

Po wstępnej analizie literatury przedmiotu i przytoczonych wyników badań można stwierdzić, że zachowania rodzicielskie sklasyfikowane na podstawie modeli rodzicielstwa wykazują ich duże znaczenie w kształtowaniu motywacji altruistycznych. Zarówno model zaangażowanego rodzicielstwa, jak i współzależności sprawiają, że dzieci chętniej pomagają innym oraz rozwijają zdolności współdziałania. Natomiast nadopiekuńczość oraz brak aktywnej postawy wobec dziecka zaburza proces jego uspołeczniania, przez co niechętnie angażują się w udzielanie pomocy.

⁴¹ H. ŚWIDA-ZIEMBA, *Niektóre symptomy moralnej anomii społeczeństwa polskiego*, „Nauka” 3/2010.

⁴² J. PACHAŁKO, *Osobowość, zachowania społeczne dzieci rodziców o postawach nadmiernie wymagających*, w: M. ZIEMSKA (red.), *Společne konsekwencje integracji i dezintegracji rodziny*, t. I, Warszawa: Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej 1986.

⁴³ P. LEŚNIAK, *Postawy rodzicielskie matek a poziom altruizmu jedynaków*, w: J. ZIMNY (red.), *Rodzina, prokreacja, pedagogia, potrzeby*, Stalowa Wola: Eikon Plus 2015.

Należy również zwrócić uwagę, że zaprezentowane modele rodzicielstwa umożliwiają rozwój zarówno dorosłym, jak i dzieciom. Poprzez czynny udział w wychowaniu kształtują np. cechy osobowości czy kompetencje społeczne. Daje to szansę na podejmowanie refleksji i zachęca do dalszego samorozwoju.

Niniejszy tekst stanowi propozycję i ekspozycję zagadnień ważnych w procesie wychowania i uspołeczniania. Przedstawiony opis znaczenia zachowań rodzicielskich w kształtowaniu motywacji altruistycznej ma charakter przyczynkarski i „otwarty”. Zaprezentowany został tylko pewien fragment rzeczywistości rodzinnej, która znacząco wpływa na kształtowanie motywacji do zachowań altruistycznych. Uważam, że istnieją wskazania do prowadzenia w tym kierunku dalszej analizy i uszczegółowienia czynników rodzinnych modelujących zachowania prospołeczne.

BIBLIOGRAFIA

- BAKIERA L., Rodzicielstwo a rozwój dorosłych w wieku średnim, w: B. HARWAS-NAPIERAŁA (red.), Rodzina a rozwój człowieka dorosłego, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2003, s. 47-62.
- BAKIERA L., Generatywność rodziców jako wartość rozwoju rodziny, w: B. HARWAS-NAPIERAŁA (red.), Rodzina jako wartość w rozwoju człowieka, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2009, s. 59-90.
- BAKIERA L., Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych, Warszawa: Diffin 2013.
- BAKIERA L., Zaangażowanie w rodzicielstwo na tle współczesnej rodziny, „Kultura i Edukacja” 2014, nr 2 (102), s. 146-172.
- BELSKY J., The determinants of Parenting. A Process Model, „Child Development” 1984, nr 55.
- BIERNAT T., Z problemów pedagogiki: Uniwersalność opieki międzyludzkiej, Chojnice: Powszechna Wyższa Szkoła Humanistyczna „Pomerania” 2011.
- BRĄGIEL J., Znaczenie przemian społecznych dla współczesnego rodzicielstwa, w: J. BRĄGIEL, B. GÓRNICKA (red.), Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2012, s. 13-21.
- BRONFENBRENNER U., The ecology of human development: experiments by nature and design, Cambridge: Mass: Harvard University Press 1979.
- CUDAK H., Rola kultury pedagogicznej rodziców w eliminowaniu dysfunkcji rodziny, „Pedagogika Rodziny” 2009, nr 2/3, s. 15-22.
- DEMBO M.H., Stosowana psychologia wychowawcza, Warszawa: PWN 1997.
- ELŻANOWSKA H., Rodzinne uwarunkowania życzliwości młodzieży, Lublin: Wydawnictwo KUL 2014.
- ERIKSON E.H., The Life Cycle Completed, New York–London: W.W. Norton & Company, Inc. 1982.

- FRANKEN R.E., Psychologia motywacji, tłum. M. Przyłipiak, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2005.
- HARWAS-NAPIERAŁA B., Zmiany w funkcjonowaniu rodziny i ich konsekwencje dla rozwoju rodziców, w: B. HARWAS-NAPIERAŁA (red.), Rodzina a rozwój człowieka dorosłego, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 2003, s. 11-23.
- HARWAS-NAPIERAŁA B., Znaczenie przemian współczesnej rodziny dla rozwoju człowieka, „Psychologia Rozwojowa” 2008, 3 (13), s. 21-27.
- HARWAS-NAPIERAŁA B., TREMPAŁA J., Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka, Warszawa: PWN 2009.
- HOGHUGH M., Parenting. An Introduction, w: M. HOGHUGH, N. LONG (red.), Handbook of Parenting. Theory and Research for Practice, London–New Delhi 2004, s. 1-18.
- KABAT-ZINN M. i J., Dary codzienności. Poradnik uważnego rodzicielstwa, przekł. M. Czakański, Warszawa: IPSI Press 2008.
- KAGITCIBASI C., Family and Human Development Across Cultures, Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates 1996.
- KANIOS A., Społeczne kompetencje studentów do pracy w wolontariacie, Lublin: Wydawnictwo UMCS 2008.
- KARYŁOWSKI J., O dwóch typach altruizmu, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1982.
- KAWULA S., Kształty rodziny współczesnej – szkice familiologiczne, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2006.
- KROMOLICKA B., Wolontariat, w: T. PILCH (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, t. VII, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2008, s. 222.
- KWAK A., Społeczny i indywidualny wymiar rodzicielstwa, w: A. KWAK (red.), Rodzicielstwo między domem, prawem, służbami społecznymi, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej 2008, s. 18-39.
- KWAK A., Rodzicielstwo – inwestycja w przyszłość. Czy zawsze udana?, w: J. BRAGIEL, B. GÓRNICKA (red.), Rodzicielstwo w kontekście współczesnych przemian społecznych, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego 2012, s. 23-38.
- LALAK D., PILCH T., Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 1999.
- LALAK D., Społeczne uwarunkowania kryzysu rodzicielstwa, w: M. LIBISZOWSKA-ŻÓŁTKOWSKA (red.), Czego obawiają się ludzie?: współczesne zagrożenia społeczne – diagnoza i przeciwdziałanie, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2007, s. 221–229.
- LAMB M.E., TAMIS-LEMONDA C.S., The role of father: An introduction, w: M.E. LAMB (red.), The Role of Father in Child Development, Hoboken: John Wiley & Sons 2004, s. 1-31.
- LEŚNIAK P., Postawy rodzicielskie matek a poziom altruizmu jedynaków, w: J. ZIMNY (red.), Rodzina, prokreacja, pedagogia, potrzeby, Stalowa Wola: Eikon Plus 2015, s. 287-298.
- LEWICKA M., Mechanizmy zaangażowania i kontroli w działaniu człowieka, w: M. KOFTA (red.), Psychologia aktywności: zaangażowanie, sprawstwo, bezradność, Poznań: Wydawnictwo Nakom 1993, s. 15-62.
- OKOŃ W., Nowy słownik pedagogiczny, hasło: model, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak” 2004.
- OPOZDA D., Kryteria opisu orientacji wychowawczych z indywidualizmem i kolektywizmem w tle, „Roczniki Pedagogiczne” 40(2012), nr 2, s. 5-30.
- OPOZDA D., Rodzicielstwo: wybrane zagadnienia kontekstów edukacyjnych, Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 2007.

- PACHAŁKO J., Osobowość, zachowania społeczne dzieci rodziców o postawach nadmiernie wymagających, w: M. ZIEMSKA (red.), Społeczne konsekwencje integracji i dezintegracji rodziny, t. I, Warszawa: Towarzystwo Wolnej Wszechnicy Polskiej 1986, s. 236-248.
- PALKOVITZ R., Reconstructing "Involvement": Expanding Conceptualizations of Men's Caring in Contemporary Families, w: Generative Fathering: Beyond Deficit Perspectives, Sage: Thousand Oaks 1997.
- PLOPA M., Psychologia rodziny: teoria i badania, wyd. II, Elbląg: Wydawnictwo Elbląskiej Uczelni Humanistyczno-Ekonomicznej 2005, s. 241-380.
- REYKOWSKI J., Z zagadnień psychologii motywacji, Warszawa: WSiP 1992.
- SCHAFFER H.R., Epizody wspólnego zaangażowania jako kontekst rozwoju poznawczego, w: A. BRZEZIŃSKA, G. LUTOMSKI (red.), Dziecko w świecie ludzi i przedmiotów, Poznań: Zysk i S-ka 1994, s. 150-188.
- ŚLEDZIANOWSKI J., BĘBAS S., Blaski i cienie współczesnej rodziny polskiej, Kielce: Jedność 2013.
- SEGIET K., Znaczenie wolontariatu działającego na rzecz dzieci i młodzieży w różnych obszarach życia społecznego, w: B. KROMOLICKA (red.), Wolontariat w obszarze humanistycznych wyzwań opiekuńczych, Toruń: Wydawnictwo „Akapit” 2005, s. 115-130.
- ŚWIDA-ZIEMBA H., Niektóre symptomy moralnej anomii społeczeństwa polskiego, „Nauka” 3/2010, s. 68-73.
- SZUSTER-KOWALEWICZ A., Dylemat altruizmu, czyli o zagadce ludzkiej bezinteresowności, „Psychologia w Szkole” 2006, 1 (9), s. 87-97.
- TRIGG R., Rozum a zaangażowania, przekł. B. Chwedeńczuk, Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX 1989.
- WILK J., Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane, wyd. II, Lublin: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska 2016.
- WYSZYŃSKA M., Źródła i motywy zachowań prospołecznych, w: P. BURY, D. CZAJKOWSKA-ZIOBROWSKA (red.), *Edukacja bez granic – mimo barier*, Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa 2008, s. 205-2012.
- ZIEMSKA M., Postawy rodzicielskie, Warszawa: Wiedza Powszechna 1973.

ZNACZENIE ZACHOWAŃ RODZICIELSKICH W KSZTAŁTOWANIU MOTYWACJI ALTRUISTYCZNYCH DZIECI

S t r e s z c z e n i e

W niniejszym artykule podjęto próbę ukazania znaczenia zachowań rodzicielskich w kształtowaniu motywacji altruistycznych dzieci, które jest uwarunkowane w znacznej mierze czynnikami rodzinnymi. Dyskurs wokół rodzicielstwa zawsze budzi ogromne poruszenie. Związane jest to między innymi z odpowiedzialnością, jaką rodzice ponoszą za wychowanie dzieci. Istotne jest przygotowanie młodego człowieka do życia w społeczeństwie, tak aby potrafił podejmować działania na rzecz innych osób. Dlatego też bardzo ważne jest świadome uczestnictwo rodziców w procesie wychowania.

Autorka przedstawiła kolejno charakterystykę zachowań rodzicielskich, które zostały sklasyfikowane na podstawie wybranych modeli rodzicielstwa: zaangażowane rodzicielstwo, model zależnościowy, niezależnościowy, współzależnościowy oraz model generatywności.

Zaprezentowane modele wskazują, że przebieg procesu wychowania w rodzinie zależy jest zarówno od stopnia zaangażowania się w pełnione role rodzicielskie, jak i kultury środowiska rodzinnego oraz sposobu rozwiązania dylematu okresu średniej dorosłości, jakim jest generatywność – stagnacja. Wskazano również istotę procesu kształtowania motywacji altruistycznej. Podjęto też próbę ukazania znaczenia zachowań rodzicielskich dla kształtowania motywacji altruistycznych dzieci.

Słowa kluczowe: modele rodzicielstwa; motywacje; motywacje altruistyczne.

THE IMPORTANCE OF PARENTAL BEHAVIORS IN SHAPING THE CHILDREN'S ALTRUISTIC MOTIVATION

S u m m a r y

This article attempts to reveal the significance of parental behaviors in shaping the altruistic motivation of children, which is largely conditioned by family factors. The discourse around parenthood always arouses a huge stir. This is related, among other things, to the responsibility that parents have for the children's upbringing. It is important to prepare a young man to live in society, so that he could act on behalf of others. Therefore, intentional parental participation is a very important factor in the educational process.

This article presents the consecutive sequence of parental behaviors, which are classified on the basis of selected models of parenthood: involved parenthood, dependence, non-dependence, interdependence and generativity models. Presented models indicate that the course of the process of children's upbringing in the family depends both on the involvement degree of performed parental role as well as the culture of the family environment and the way of solving the dilemma of the average maturity period, which is generativity-stagnation. The essence of the altruistic motivation shaping process was also indicated. In the last part, an attempt to highlight the significance of parental behaviors for children's altruistic motivation shaping was undertaken.

Key words: parental models; motivations; altruistic motivations.